

ПРИКАЗИ

*Бранко Радун**

ОСМАНЛИЈЕ ПО ДРУГИ ПУТ МЕЂУ СРБИМА

Службени гласник, Службени гласник Републике Српске Београд, 2010.

Књига „Неоосманизам“ Дарка Танасковића представља једну од до сада најквалитетнијих анализа политичког бића Турске, и истовремено објашњава разлоге по-

* Главни уредник сајта „Видовдан“, историчар, Нови Сад

вратка ове некада моћне државе на Балкан

УДК 327(560)(049.3)

„Ми смо овамо пре више векова дошли на коњима. Ако затреба поново ћемо доћи.“

министар спољних послова Турске Давутоглу

Изузетно су ретки друштвено ангажовани интелектуалци који су, и поред признања успели да задрже интегритет у бурним променама идеологија и државних граница. Тешко је остати доследан, сачувати сопствени интелектуални кредибилитет, не приклонити се центрима моћи или идеолошким модама. Дарко Танасковић, наш истакнути оријенталиста и дипломата, у свему томе је успео, што потврђује и његова нова књига „Неоосманизам“, однедавно доступна и широј јавности. Вероватно због комбинације интелектуалне озбиљности и дипломатског искуства, Танасковићева књига представља изузетно квалитетну анализу политичког бића Турске.

„МИНАРЕТИ СУ НАШИ БАЈОНЕТИ“

Неосманизам је комбинација, понекад и синтеза различитих

идејних струја и политичких доктрина савремене турске државе чије је везивно ткиво жива османлијска империјална традиција. И модерна и реисламизована Турска налази себе у наслеђу Османске империје. Према Танасковићу неосманизам је реафирмација целокупног наслеђа османлијске прошлости. То је пројекат обнове „старе моћи“, и као такав „доктрина коју Турска влада систематски и доследно, а по многима и наметљиво, спроводи“. Исто тако, он је „упориште идентитета, ослонац амбиција и расадник илузија, лука освајачког испловљавања и разочараног самозаваравања...“

Неосманизам је идеолошки хибрид који у себи садржи и сродне и противречне елементе – од секуларног национализма, наслеђеног од оца модерне Турске Кемала Ататурка, до отвореног исламизма новијих генерација. У тај идеолошки микс може се уброятити и настојање да се Турци повежу са њима расно блиским народима средње Азије, те да се на свим тим основама гради поновна моћ Турске. Аутор закључује да је „неосманизам амалгам исламизма, туркизма и османског империјализма“.

Док код исламистичких покрета у другим земљама доминира наднационални, па и антидржавни дискурс, код турске „браће“ изузетно је јак национализам и државотворни патриотизам.

Тај „турски“ елемент интегрише или пак успева да мири и непомирљиве супарнике, као што су секуларисти и све доминантнији исламисти. Када је пре неколико година дошло до конфликта два пола турске политичке моћи – исламизованих политичара и секуларних војних кругова – неки аналитичари предвиђали су нови политички лом. Ипак, „турско“ као осећај дубоког заједништва превазишло је конфликт. Турска је из тог конфликта изашла ојачана, са намером да се суревњиве „фракције“ усмере у истом неоосманистичком циљу.

„Турски прагматизам“ је још једна особина турске политике коју апострофира Дарко Танасковић. Захваљујући тој особини турски исламисти добили су подршку на Западу, пре свега у САД-у, где су представљени као модерно и прихватљиво лице ислама. Они су стога као „политички коректни“ муслимани добили и зелено светло да свој утицај шире и на муслимане на Западу.

Међутим, то никако не значи да је њихов исламизам „питомији“ и „толерантнији“ од неког другог. Наши секуларни политичари проевропске оријентације често нису ни свесни нивоа реисламизације турског друштва. Тако је садашњи премијер Ердоган 1997. године, као градоначелник Истанбула, морао да напусти свој положај, па чак и да заврши у затвору

јер је јавно испољавао исламистичке сентименте. Он је, наиме, на јавном скупу рецитовао стихове: „Минарети су наши бајонети, куполе су наши шлемови, џамије наше касарне, а верници наши војници. Ова божија војска чека свој веру. Алах је највећи! Алах је највећи!“ И поред те чињенице наши европејци промовишу повратак неоосманлија на Балкан.

Наш истакнути оријенталиста и искусни дипломата Дарко Танасковић истиче како је са Запада „надахнуто“ окупљање држава региона „дугорочно смишљено као алтернативни процес стварања некакве ‘балканске уније’ која би могла, али и не би морала да се прикључи ЕУ. Пијемонт такве ‘балканске уније’ била би Турска“

МОДЕРНИЗАЦИЈА И ИСЛАМИЗАЦИЈА

Поука турског случаја је да нема успеха у идеолошки подељеном и тиме изнутра блокираном друштву, какво је данас српско. Нема стабилног развоја једног друштва ако се оно одриче својих корена. Прихватање традиције као реалног темеља, као „неодвојиве саставнице историје и националног идентитета“, омогућава уједињавање заједнице и услов је напретка.

Стога ни не чуди што за разлику од Србије којој ЕУ нема алтернативу, „освешћена“ Турска, не одустајући од евроинтеграција (ба-

рем на вербалном нивоу), трага и налази одређене алтернативне правце. Некада је и Турска била европоцентрично оријентисана, али се временом ослободила евромита, па своје партнере тражи и међу себи сродним народима са Истока, од чега има вишеструке користи.

Неоосманистички исламизам јача турску самосвест и амбицију и на спољнополитичком плану, где Анкара, констатује Танасковић, може да буде „поверилац нечијих интереса, али не и послушник“. На тој основи пробуђена неоосманска амбиција чини позицију Турске компликованијом, али јој „диже цену“, јер се ова земља не задовољава утешним тапшањем по рамену, попут Србије. Како покушава да у „свакој чорби буду мирођија“, Анкара постаје „макрорегионална сила“, мада тиме ризикује да се преигра.

ТУРСКИ И СРПСКИ „КЕТМАНИ“

Веома значајна особина турске политике према Танасковићевом мишљењу јесте „кетманство“ – прилагодљивост и притворно приказивање „пробитачног“ лика. Тако је могуће да исламистички политичари у унутрашњој политици десекуларизују турско друштво, а да споља по потреби мењају лица: да буду и стабилан партнер САД-а и кључна чланица НАТО-а, или, пак, искрени заго-

ворник евроинтеграција. Пошто Турска није баш толико моћна држава, она мора, истиче Танаковић, да маскира своје праве тежње и циљеве. Но, та мимикрија красила је Турке и када су били много моћнији него сада.

Један од примера „провидне“ политике двоструких стандарда турске политике јесте и однос према Србији: док је Ердоган на сав глас осуђивао оне који тенденциозно оптужују Турску за „непочињени историјски грех“ геноцида, његов министар Давутоглу новинарима који су га пратили у Бугарску најављивао је да ће се захваљујући турском заузимању „Срби извинити због убијања Турака у Сребреници“.

Због те мимикрије неки и даље Турску виде као „лојалног савезника“ Запада, па чак и као једино секуларно и демократско муслиманско друштво. Други испод те „кетманске“ површине уочавају процес реисламизације друштва, те све самосталнију спољну политику која некада изазива нервозу у Вашингтону. Но, ретко ко може да каже до које мере „самосталности“ ће турски брод водити неоосманисти. Већина аналитичара и даље Турску посматра у оквиру англосаксонске структуре моћи, додуше као аутономнијег играча који ће тражити озбиљније уступке на терену.

ЗЕТРА II

Слом комунистичких система и распад СФРЈ и СССР отворио је простор да се Турска убаци и представи као заштитник муслимана. Тако се Турска већ деведесетих година прошлог века директно умешала у распад, односно разбијање СФРЈ, држећи страну муслиманима. Зато Танаковић закључује да је „та политика објективно била антисрпска без обзира на покушај да се њена карактеристика прикрије фразамом о залагању за окончање оружаног сукоба...“ Стога не чуди што је тадашњи турски председник предлагао и турско бомбардовање Срба.

Данас Турска иступа на Балкан истом маршрутом која је деведесетих у медијима промовисана као „зелена трансверзала“, и која обједињује албанске територије, самостално Косово, Рашку област (преименовану у турски Санџак) и БиХ. Турци ни не крију да је темељ њихове политике на Балкану максимална подршка интереса Тиране, Приштине и Сарајева.

Какав однос према „Балкану“ гаје неоосманисти најбоље илуструје беседа Ахмета Давутоглуа, министра спољних послова и стратега турске експанзије, који је у Сарајеву одржао „парадигматичан и узоран неосмански говор“: „Османски векови Балкана успешна прича. Сада је треба обнови-

ти... Имамо више Бошњака који живе у Турској него у Босни!... Турска је сигурно уточиште, њихова домовина... Анадолија припада вама, наша браћо и сестре! И ми смо сигурни да је Сарајево наше!... Ми ћемо реинтегрисати Балкански регион... За нас је територијални интегритет Босне и Херцеговине једнако важан као и територијални интегритет Турске. За Турску је безбедност Сарајева важна као безбедност и просперитет Истанбула“ („Печат“, 87, 30.10.2009. стр. 18-20).

Усталом, познато је да је Анкара један од најагилнијих лобиста косовске сецесије чиме се директно супротставља виталним интересима Србије. Као заштитник муслимана Босне, Турска форсира унитарну БиХ, што значи да истовремено подстиче „гушење“ Републике Српске. Турци улазе са значајним амбицијама и на подручје Рашке у којој подстичу уједињавање и активирање локалних муслимана чији се захтеви за аутономијом тек очекују. На свим овим пољима очигледно је да су интереси Турске и Србије супротстављени. Танасковић упозорава да је тога свесна и Анкара, која зато сматра да је потребно „осујетити било какво кретање ка успостављању неког српско-грчког-бугарског блока, јер би он према Давутоглуу, природно довео до јачања притиска на унутрашњи (косовско-албанско-ма-

кедонски) стратегијски прстен, животно важан за Турску“.

Али, да апсурд буде већи, управо је Србија широких руку подржала неоосманску експанзију, и тиме обесмислила све турске бојазни од савеза Београда, Атине и Софије, који би делотворно могао парирати неоосманској дестабилизацији Балкана. Могуће је да Турци верују да је то нека српска врста „кетманства“ које су нам оставили у наследство. Ипак, Дарко Танасковић одбацује такву претпоставку и примећује да постоје основани разлози да верујемо како је тренутно, са Запада „надахнуто“ окупљање држава региона „дугорочно смишљено као алтернативни процес стварања некакве ‘балканске уније’ која би могла, али и не би морала да се прикључи ЕУ. Пијемонт такве ‘балканске уније’ била би наравно Турска“. Уместо да идемо европским путем ка Западу кренули смо турском калдрмом ка Оријенту – ка статусу раје у неоосманској унији.

